

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри української філології та
журналістики
Протокол № 9 від «29» березня 2024 року
Завідувач кафедри

Ольга КИРИЛЮК

РОЗРОБЛЕНО

Головою предметної екзаменаційної комісії та
комісії для проведення співбесід з
української мови та літератури

Світлана КОВТЮХ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ ЦДУ імені Володимира Винниченка
від «22» квітня 2024 року № 78/1-ун
Голова приймальної комісії
Ректор Євген СОБОЛЬ

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
з української мови та літератури

для осіб, які вступають на перший рік навчання
денної/заочної форми навчання
на основі ступеня (рівня) бакалавра (спеціаліста або магістра)
для здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

зі спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

1. Пояснювальна записка

Фахове вступне випробування – форма вступного випробування для вступу на основі ступеня (рівня) бакалавра (спеціаліста або магістра), яка передбачає перевірку здатності до опанування освітньої програми певного рівня вищої освіти на основі здобутих раніше компетентностей.

Програма фахового вступного випробування з української мови та літератури складена для абітурієнтів, які вступають на перший рік навчання денної/заочної форми на основі ступеня (рівня) бакалавра (спеціаліста або магістра) для здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» зі спеціальності 014.01 *Середня освіта (Українська мова і література)*.

Програма фахового вступного випробування з української мови та літератури призначена для перевірки базових знань, умінь та навичок з української мови і літератури.

Форма проведення фахового вступного випробування з української мови та літератури – **співбесіда** за змістом поданої нижче програми.

Співбесіда – форма фахового вступного випробування, яка передбачає оцінювання підготовленості (знань, умінь, навичок вступника) і вмотивованості вступника, за результатами якої приймають протокольне рішення щодо надання вступникові рекомендації до зарахування.

Структура екзаменаційної оцінки

Результати фахового вступного випробування з української мови та літератури оцінюють за **200-бальною шкалою**.

Мінімальна позитивна оцінка фахового вступного випробування з української мови та літератури складає **100 балів**. Особи, які отримали за фахове вступне випробування з української мови та літератури менше ніж 100 балів, втрачають право брати участь у конкурсному відборі за спеціальністю 014.01 *Середня освіта (Українська мова і література)*.

Час, який відводять на усну відповідь – не більше ніж 0,25 год на одного вступника.

2. Зміст програми фахового вступного випробування з української мови

Вступ

Сучасна українська літературна мова як предмет наукового вивчення та навчальна дисципліна у ВЗО.

Українська мова – національна мова українського народу. Місце української мови серед інших слов'янських мов. Загальні відомості про походження та розвиток української мови. Періодизація розвитку української мови.

Українська літературна мова як унормована форма загальнонародної мови, її ознаки, періоди становлення. Поняття про норми літературної мови, типи літературних норм. Роль південно-східного наріччя у формуванні сучасної української літературної мови. Писемна та усна форми сучасної української літературної мови.

Функціональні стилі сучасної української літературної мови, їхня загальна характеристика та ознаки. Колоритно-стилістичні (або експресивні) різновиди мовлення.

Лексикологія

Предмет і завдання лексикології української мови. Зв'язок лексикології із семасіологією, етимологією, фразеологією, ономастикою, лексикографією та іншими розділами мовознавства.

Лексико-семантична система сучасної української мови, її структура, одиниці.

Слово як основна одиниця лексичної системи. Основні ознаки слова. Визначення слова. Типи слів, що розглядаються в лексикології. Узагальнювальна роль слова. Слово і поняття.

Моносемія. Полісемія. Причини виникнення явища полісемії в мові. Прямі й переносні, первинні й вторинні значення слів.

Омонімія. Паронімія. Поняття про лексичну омонімію. Критерії розмежування омонімії та полісемії. Повні й часткові омоніми. Омофони, омоформи, омографи. Джерела омонімії. Міжмовні омоніми. Явище паронімії. Стилiстичне використання омонімів і паронімів.

Синонімія. Головні ознаки синонімів. Синонімічний ряд, його характеристика. Класифікація синонімів. Джерела виникнення синонімії. Евфемізми та перифрази. Стилiстична роль синонімів.

Антонімія. Поняття про лексичні антоніми. Антонімічні пари, їхня характеристика. Типи антонімів за структурою та за семантикою. Антонімія і багатозначність. Словникові (загальномовні) та контекстуальні антоніми. Стилiстичне використання антонімів.

Походження української лексики. Склад лексики української мови з погляду походження. Основні шари споконвічної української лексики за походженням, їхня соціально-історична зумовленість: індоєвропейський лексичний фонд, праслов'янський лексичний фонд, власне-український лексичний фонд, їхні словотвірні особливості.

Характеристика лексики іншомовного походження. Причини, джерела та способи запозичення слів з інших мов. Лексичні кальки. Інтернаціоналізми. Екзотизми та варваризми. Місце іншомовних слів у лексиці української мови.

Лексика української мови з погляду активного і пасивного вживання. Активна лексика сучасної української літературної мови та активний запас слів окремих її носіїв. Пасивна лексика. Застарілі слова. Історизми, причини їхнього виникнення та тематичні групи. Архаїзми, їхня класифікація. Стилiстичне використання історизмів та архаїзмів. Неологізми (загальномовні, або узуальні, та індивідуально-авторські, або okazіональні).

Лексика української мови з погляду сфер уживання. Основний лексичний фонд української мови, його тематичні групи. Загальноновживана лексика. Спеціальна лексика. Терміни та професіоналізми. Діалектизми (лексичні, етнографічні, семантичні). Жаргонізми та арготизми в складі української мови.

Стилiстична диференціація української лексики. Стилiстично нейтральна (міжстильова) лексика. Стилiстично забарвлена (маркована) лексика. Лексика усного та писемного мовлення. Розмовно-побутова лексика. Лексика офіційно-ділового стилю. Лексика публіцистичного стилю. Лексика наукового стилю. Лексичні ознаки конфесійного стилю. Лексичні засоби художнього стилю. Емоційно (експресивно) нейтральна та емоційно (експресивно) забарвлена лексика.

Фразеологія

Предмет і завдання фразеології. Фразеологічна одиниця і слово. Фразеологічна одиниця і словосполучення. Джерела фразеології. Лексико-граматичні зміни фразеологічних одиниць. Багатозначність та омонімія фразеологізмів. Явища синонімії та антонімії у фразеології.

Лексикографія

Предмет і завдання лексикографії. Поняття про словник. Словникова стаття, принципи її побудови. Класифікація словників. Енциклопедичні словники. Філологічні (лінгвістичні) словники, їхні типи.

Розвиток української лексикографії. Характеристика головних тлумачних і перекладних словників української мови. Розвиток української лексикографії до ХХ століття. Українська лексикографія ХХ–ХХІ століть.

Фонетика і фонологія

Поняття про звуковий склад сучасної української літературної мови. Фонетичний і фонологічний аспекти вивчення звукового складу сучасної української літературної мови. Предмет і завдання фонетики. Зв'язок фонетики з іншими розділами мовознавства. Будова і робота мовного апарату. Предмет і завдання фонології.

Фонема як головна одиниця фонологічної системи. Поняття фонем, основні її властивості. Функції фонем в системі мови. Фонема і звук. Випадки реалізації в одному звукові двох фонем. Кореляція.

Фонетична і фонематична транскрипції. Класифікація голосних. Фонетична і фонематична транскрипції, основні ознаки обох різновидів транскрипції. Голосні фонем, їхня класифікація.

Класифікація приголосних. Приголосні фонем, їхня класифікація. Варіанти приголосних фонем. Подовжений приголосний звук як поєднання двох фонем. Специфічні випадки подовження приголосних в українській мові.

Головні фонетичні одиниці. Склад і складоподіл. Головні лінійні фонетичні одиниці мовлення: звук, склад, фонетичне слово, синтагма, фраза. Типи складів в українській мові. Головні правила складоподілу.

Наголос. Інтонія. Загальні відомості про наголос. Типи словесного наголосу в українській мові. Роль (функції) наголосу в мові. Поняття про інтонацію, її основні елементи. Типи інтонації в сучасній українській мові.

Зміни звуків у мовленнєвому потоці. Асиміляція приголосних, її різновиди. Дисиміляція приголосних, її різновиди. Спрощення в групах приголосних. Інші комбінаторні та позиційні зміни в сучасній українській літературній мові.

Морфонологія

Чергування голосних фонем. Предмет і завдання морфонології. Живі (фонетичні) та історичні чергування. Чергування голосних. Найдавніші чергування голосних. Чергування /o/, /e/ з /i/, історичне пояснення, винятки із цього чергування. Чергування /o/, /e/ з /Ø/, історичне пояснення, винятки. Поняття про вставні та випадні /o/, /e/. Чергування /o/ з /e/ після шиплячих та /й/, історичні коментарі, винятки. Фонемосполуки /ри/, /ли/ в українській мові.

Чергування в системі приголосних фонем. Перша, друга та третя перехідні палаталізації /г/, /к/, /х/. Чергування /г/, /к/, /х/ із /ж/, /ч/, /ш/, /д^ж/ та із /з'/, /ц'/, /с'/, /д^з'/. Чергування, викликані позицією приголосних перед /й/ (/г-ж, к-ч, х-ш, д-д^ж, т-ч, з-ж, с-ш, ст-шч/ та інші). Чергування твердих фонем з м'якими. Чергування однієї фонем з двома однотипними та двома різнотипними.

Зміни приголосних при словотворенні. Комбіновані зміни перед словотворчими формантами -ськ(ий), -ств(о), -ин(а), -енк(о).

Орфоєпія

Предмет і завдання орфоєпії, її зв'язок з фонетикою. Вимова голосних, приголосних, звукосполучень, слів іншомовного походження та аббревіатур. Норми українського наголосу. Засоби милозвучності сучасної української літературної мови.

Графіка

Предмет і завдання графіки. Український алфавіт, його загальна характеристика. Буквені й небуквені графічні знаки.

Орфографія

Предмет і завдання орфографії. Поняття орфограми, типи орфограм. Принципи української орфографії. Звукове значення букв українського алфавіту. Позначення м'якості приголосних на письмі. Уживання м'якого знака. Уживання апострофа. Правопис складних слів. Принципи вживання великої літери. Загальний огляд правопису слів іншомовного походження.

3. Зміст програми фахового вступного випробування з української літератури

Вступ до літературознавства

Літературознавство як наука. Об'єкт і предмет літературознавства. Основні і допоміжні літературознавчі дисципліни.

Специфіка художньої літератури. Об'єкт і предмет художньої літератури. Специфіка літератури, різні підходи до її тлумачення.

Образність і образ у літературі. Визначення художнього образу. Види образів. Поняття «персонаж», «дійова особа», «герой», «характер», «тип». Засоби розкриття характеру персонажа. Діалектика типового й індивідуального в образі.

Цілісність літературного твору. Зміст і форма твору та закономірності їхньої взаємодії. Поняття про художній світ твору. Літературний твір як система.

Аналіз художнього твору. Його завдання, принципи, види й способи. Поняття про синтез. Інтерпретація художнього твору.

Родо-жанрова форма літературного твору. Основи поділу літератури на роди і жанри. Жанри епосу, лірики, драми.

Викладова форма твору. Зміст поняття «нарація». Історичний та функціональний підходи до класифікації форм викладу.

Композиція літературного твору. Композиція та її елементи. Образ оповідача. Групування персонажів. Основні елементи сюжету. Позасюжетні елементи. Хронотоп.

Художня мова твору. Розмаїття лексики (діалектизми, архаїзми, неологізми тощо). Тропіка (епітет, порівняння, метафора, метонімія тощо). Фігури поетичного синтаксису (інверсія, анафора, епіфора, паралелізм, антитеза тощо).

Основи віршування. Мова віршова і мова прозова. Силабо-тонічна система віршування. Стопа. Двоскладові і трискладові розміри. Способи римування. Строфа та її види.

Історичний характер розвитку літератури. Літературний напрям, течія, стиль. Основні принципи відображення в античній літературі. Класицизм. Бароко. Сентименталізм. Романтизм. Реалізм. Модернізм. Постмодернізм. Роль традицій і новаторства в розвитку літератури.

Фольклор

Теоретичні засади фольклору та фольклористики. Система фольклорних жанрів. Історичний розвиток українського фольклору.

Світоглядні системи українського фольклору. Дохристиянські вірування давніх слов'ян. Християнство і його вплив на розвиток української народної словесності.

Календарно-обрядова творчість. Жанри зимового, весняного, літнього, осіннього циклів календарної обрядовості.

Родинно-обрядова творчість. Весільна обрядовість. Похоронна обрядовість. Обряди, пов'язані з будівництвом дому та новосіллям.

Українська народна драма. Український вертеп.

Народний ліро-епос. Героїчний епос. Билини. Думи. Історичні пісні. Пісні-хроніки. Українські народні балади.

Народна лірика. Родинно-побутові, суспільно-побутові, танкові пісні, романси та пісні літературного походження.

Народна проза. Казкова проза. Чарівні (героїчні) казки. Соціально-побутові казки, анекдоти та небилиці. Притчі.

Історична проза. Легенди. Перекази. Народні оповідання. Бувальщини.

Пареміографія і дитячий фольклор. Прислів'я і приказки, загадки, афористичні вислови тощо. Колискові пісні. Забавлянки.

Давня література

Питання періодизації давньої української літератури.

Писемність і література на Русі до прийняття християнства. «Велесова книга». Значення прийняття християнства для суспільно-політичного і культурного розвитку Київської Русі.

Перекладна література епохи Київської Русі. Біблія як пам'ятка культури й

історичний документ. Апокрифи. Перекладна агіографічна література.

Оригінальна література Київської Русі. Жанр літопису. «Повчання» Володимира Мономаха. Ораторська проза. Житійна література.

«Слово о полку Ігоревім». Історія відкриття й видання. Проблема авторства. Історична основа. Ідейно-тематичний зміст. Жанрова особливість. Образна система.

Полемічна література другої половини XVI – першої половини XVII ст. Твори І. Вишенського, написані до Берестейської унії («Писаніє до всіх обще в Лядській землі живущих» та ін.) та після («Писаніє к утекшим от православної віри єпископам»).

Початок книжного віршування (кінець XVI – початок XVII ст.). Панегірики. Історичні вірші. Побутово-моралістичні вірші.

Витоки шкільної драми в українській літературі. Бароко як явище в українській літературі XVII–XVIII ст. Іван Величковський – представник «курйозного» віршування. Творчість Климентія Зіновієва як джерело народознавства.

Основні риси драматургії другої половини XVII–XVIII ст. Тематичні групи шкільних драм. Драми «Олексій чоловік божий», «Слово про збурення пекла».

Мемуарно-історична проза кінця XVII – початку XVIII ст. Літопис Самовидця. Літопис Григорія Граб'янки. Літопис Самійла Величка. Історія Русів.

Лірика XVIII ст. Основні тематичні групи віршів. Творчість мандрівних дяків.

Життя, філософія та літературна творчість Г. Сковороди. Основні мотиви й образи збірки Г. Сковороди «Сад божественних пісень». Збірка Г. Сковороди «Басні Харківські».

Історія української літератури першої половини XIX століття

Історичні умови розвитку української літератури XIX ст. Особливості класицизму, просвітницького реалізму, сентименталізму та романтизму, реалізм. Специфіка українського романтизму, тематично-стильові групи творів (течії).

Життєвий і творчий шлях І. Котляревського. «Енеїда» як епічна бурлескно-трагедійна поема. Тематика, проблематика, ідейне звучання п'єси «Наталка Полтавка».

Лірика та ліро-епос першої половини XIX ст. Основні мотиви лірики А. Метлинського, М. Костомарова, Є. Гребінки. Балада «Маруся» Л. Боровиковського. Балада П. Гулака-Артемівського «Рибалка». Співомовки С. Руданського.

Байка першої половини XIX ст. Новаторство Є. Гребінки-байкаря. Байкарська діяльність Л. Глібова першого періоду творчості. Байки Л. Боровиковського.

Українська культура та література на Галичині. Діяльність «Руської трійці». Основні мотиви творів М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького. Поетичний доробок Ю. Федьковича.

Життя і творчість Г. Квітки-Основ'яненка. Повісті «Маруся», «Конотопська відьма».

Багатогранність творчої діяльності Т. Шевченка. Періодизація творчості.

Перше видання «Кобзаря». Тема митця в ранній ліриці Т. Шевченка («Думи мої, думи мої...»). Поеми «Катерина», «Гайдамаки».

Перша і друга поїздки Т. Шевченка в Україну. Зміни у світогляді поета. Політична сатира «Сон» («У всякого своя доля»). Поеми «Кавказ», «Великий льох». Послання «І мертвим, і живим».

Арешт Т. Шевченка. Цикл віршів «В казематі».

Шевченко на засланні: основні віхи життя і творчості. «Думи мої, думи мої», «А нумо знову віршувать», «Лічу в неволі дні і ночі» «І виріс я на чужині».

Основні мотиви лірики останнього періоду творчості (цикл «Доля», «Муза», «Слава»; «Осії. Глава XIV», «Ісаїя. Глава 35», «Якби з ким сісти хліба з'їсти», «Бували війни й військовії свари»).

Життєвий і творчий шлях П. Куліша. Роман «Чорна рада».

Життєвий і творчий шлях Марка Вовчка. «Народні оповідання»: тематика, проблематика, жанрово-композиційні особливості. Повість «Інститутка».

Драма життя письменника-різночинця А. Свидницького, його творча діяльність.
Повість «Люборацькі».

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ АБІТУРІЄНТІВ

Кількісні показники (у балах)	Якісні показники
190–200	Абітурієнт блискуче володіє теоретичними знаннями та практичними навичками, виявляє мовленнєву досконалість. Чітко формулює визначення термінів. Дає повну характеристику тих чи тих мовних явищ, наводить приклади для підтвердження теоретичних положень. Відповіді переважно правильні, з незначною кількістю помилок.
169–189	Вище середніх стандартів, однак із деякими помилками. Абітурієнт володіє основними теоретичними знаннями та практичними навичками, понятійним апаратом, характеризується достатнім рівнем компетентності. У відповіді допущено незначні неточності, які абітурієнт сам виправляє після зауваження викладача.
148–168	Загалом змістовна та правильна відповідь із певною кількістю значних помилок. Знання абітурієнта є достатніми, він виявляє здатність встановлювати найсуттєвіші зв'язки між явищами, фактами, робити висновки та узагальнення, застосовувати вивчений матеріал для розв'язання практичних завдань. У відповіді допущено деякі помилки. Не завжди теоретичні положення підтверджено прикладами.
127–147	Непогано, але зі значною кількістю недоліків. Необхідні практичні навички роботи з вивченим матеріалом сформовано на базовому рівні. Абітурієнт загалом правильно відтворює навчальну програму, знає основні теорії та факти, уміє наводити власні приклади на підтвердження певних думок, робити окремі висновки. У відповіді допущено фактичні помилки. Більшість теоретичних положень підтверджено прикладами.
100–126	Відповідає мінімальним критеріям. Абітурієнт виявляє поверхневі знання й розуміння основних положень навчальної програми. У відповіді допущено низку фактичних і теоретичних помилок.
1–99	Абітурієнт не володіє основними знаннями з програми, не знає фактичного матеріалу, не володіє поняттєво-термінологічним апаратом. Необхідна ще певна додаткова робота для успішного складання іспиту. У відповіді допущено багато грубих фактичних та теоретичних помилок.

Загальна сума балів з української мови та української літератури складає **200 балів**:

Українська мова: 100 балів.

Українська література: 100 балів.

Якщо абітурієнт набрав менше 100 балів, то він не може брати участі в конкурсному відборі на заявлену спеціальність. Якщо абітурієнт набрав від 100 до 200 балів – він продовжує брати участь у конкурсному відборі на спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Основна література

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 368 с.

2. Ковтюх С. Л. Сучасна українська літературна мова (Вступ. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) : навчально-методичний посібник. Кіровоград, 2011. 232 с.

3. Ковтюх С. Л. Сучасна українська літературна мова (Фонетика. Фонологія. Морфонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія) : навчально-методичний посібник. Кіровоград, 2014. 288 с.

4. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / А. К. Мойсієнко та ін. Київ : Знання, 2013. 340 с.

5. Сучасна українська літературна мова : підручник / А. П. Грищенко та ін.; за ред. А. П. Грищенка. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.

6. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ. Київ : Вища шк., 2003. 430 с.

7. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т української мови НАН України. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.

Додаткова література

1. Шкурятяна Н. Г., Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова: модульний курс : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2007. 823 с.

2. Юшук І. П. Українська мова. Київ : Либідь, 2003. 640 с.

6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З УКРАЇНСЬКОЇ ІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Українська література 10 клас / О. Авраменко, В. Пахаренко. Київ : Грамота, 2018.

2. Борзенко О., Лобусова О. Українська література 10 клас. Київ : Ранок, 2018.

3. Коваленко Л., Бернадська Н. Українська література 10 клас. Київ : Оріон, 2018.

4. Пахаренко В. Українська література 10 клас. Київ : Грамота, 2018.

5. Слоньовська О., Мафтин Н., Вівчарик Н. Українська література 10 клас (стандарт або профільна програма). Київ: Літера ЛТД, 2018.

6. Слоньовська О., Мафтин Н., Вівчарик Н. Українська література 11 клас (профільна програма). Київ : Літера ЛТД, 2019.

7. Авраменко О. Українська література 11 клас. Київ : Грамота, 2019.

8. Борзенко О., Лобусова О. Українська література 11 клас. Київ : Ранок, 2019.

9. Літературознавчий словник-довідник. Київ, 1997.

10. Енциклопедія постмодернізму. Пер. з англійської В. Шовкун. Київ : Основи, 2003.

Додаткова література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: у 2 т. Київ, 1991.

2. Ковальчук О. Українське народознавство. Київ, 1992.

3. Слоньовська О. Конспекти уроків з української літератури: нове прочитання творів. Посібник для 9 кл. Київ, 2000.

4. Скуратівський В. Місяцелік. Український народний календар. Київ, 1993.